

นีโอกรั้มเซียนและการขยายปริมณฑลทางความรู้ในทฤษฎี ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ทภีพร สุพร*

บทคัดย่อ

พัฒนาการของการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 จนถึงยุคปัจจุบันสะท้อนสภาวะของความแตกต่างหลากหลายทางทฤษฎีอย่างแท้จริง นอกจากนี้การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องเปิดโอกาสและพื้นที่ทางความคิดให้แก่แนวคิดกระแสรองในฐานะหนึ่งในเครื่องมือที่ใช้อธิบายและศึกษาการเมืองระหว่างประเทศได้เช่นเดียวกับคำอธิบายจากทฤษฎีกระแสหลัก โดยความพยายามที่จะขยายปริมณฑลทางความรู้ในทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในบทความชิ้นนี้ คือการศึกษาและพัฒนากระแสรองทางความคิดของอันโตนิโอ กรั้มซีและข้อเสนอของแนวคิดนีโอกรั้มเซียน โดยบทความนี้ชี้ว่าแนวคิดเรื่องการครองอำนาจและกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ถือเป็นหนึ่งในแนวทางสำคัญซึ่งควรประยุกต์ใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

คำสำคัญ: กรั้มซี; นีโอกรั้มเซียน; ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

* ศศ.บ.รัฐศาสตร์ (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปัจจุบันศึกษาต่อในระดับปริญญาโท ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย;
Email: thapiorn@gmail.com

The Neo- Gramscian Approach in International Relations Theory

Thapiporn Suporn

Abstract

The development of International relations theory since the end of the First World War has truly reflected the nature of diversity and pluralism. In addition, the study of international relations in recent years should extend its boundary and provide more intellectual spaces for alternative approaches, which are in fact can explain an event in international arena as much as the mainstream theory. In so doing, this paper takes Antonio Gramsci's political thoughts and the Neo-Gramscian thesis as a milestone of the study. This paper thereby concludes that the idea of Hegemony and Historic Bloc coined by Gramsci should be adopted in studying international relations.

Keywords: Gramsci; Neo- Gramscianism; Theory of International Relations

บทนำ

*"We always look at the world, consciously or not, through a specific set of lenses; we may think of those lenses as theory."*¹

การศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเกิดขึ้นภายหลังจากความบอบช้ำจากผลพวงแห่งสงครามโลกครั้งที่ 1 (1914-1918) ซึ่งถือเป็นช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์สงครามกำลังจากฝ่ายพลเรือนและทหาร ตลอดจนแรงงานในภาคอุตสาหกรรมเพื่อรองรับการเข้าสู่สงคราม ทั้งนี้อาจพิจารณาได้ว่าสงครามโลกครั้งที่ 1 สะท้อนสภาวะที่โลกได้ก้าวเข้าสู่การทำสงครามเบ็ดเสร็จ (Total Warfare) อย่างแท้จริง² ผลพวงของความเสียหายจากสงครามโลกครั้งที่ 1 ก่อให้เกิดการตั้งคำถามเกี่ยวกับสาเหตุแห่งสงคราม ตลอดจนการแสวงหาแนวทางการป้องกันมิให้สงครามและความขัดแย้งระหว่างประเทศที่มีความรุนแรงเช่นนั้นอุบัติขึ้นอีกครั้ง³ โดยความพยายามในการทำความเข้าใจในปรากฏการณ์ของบริบทสังคมการเมืองระหว่างประเทศในห้วงเวลาของสงครามโลก ส่งผลให้เกิดการก่อตั้งสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศขึ้น ณ มหาวิทยาลัย Aberystwyth แห่งแคว้น Wales สหราชอาณาจักร⁴

มุดหมายของการทำความเข้าใจและป้องกันความขัดแย้งจากสงครามระหว่างประเทศภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 1 วางอยู่บนการก่อตัวของสำนักคิดเสรีนิยม (Liberalism) ซึ่งเชื่อมั่นว่าโดยพื้นฐานแล้วมนุษย์มีเหตุมีผล มีศักยภาพ ตลอดจนสามารถสร้างความร่วมมือระหว่างกันได้⁵ ทั้งนี้อาจพิจารณาได้ว่า แนวคิดเสรีนิยมปรากฏให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมภายหลังจาก

¹ Oliver Daddow, International Relations Theory (London: SAGE Publication, 2009), p. 31.

² Len Scott, 'International history 1900-90', in John Baylis, Steve Smith, and Patricia Owens, eds., The Globalization of World Politics, 5th Edition (Oxford: Oxford University Press, 2011), p. 53.

³ Robert Jackson and Georg Sorensen, Introduction to international relations (Oxford: Oxford University Press, 1999), p. 35.

⁴ Scott Burchill and Andrew Linklater, 'Introduction', in Scott Burchill et al, eds., Theories of International Relations (New York: Palgrave Macmillan, 2009), p. 6.

⁵ Oliver Daddow, International Relations Theory, p. 70.

ความพยายามของประธานาธิบดี Woodrow Wilson ผ่านการประกาศหลัก 14 ประการ (A Fourteen-Point Program)⁶ ซึ่งพัฒนาไปสู่การสถาปนาองค์การสันนิบาตชาติ (League of Nations) ในปี 1919

Jackson และ Sorensen ชี้ว่าความพยายามในการก่อตั้งองค์การสันนิบาตชาติสะท้อนความพยายามของสำนักคิดเสรีนิยมที่ต้องการเปลี่ยนสภาวะอนาธิปไตยในระบบระหว่างประเทศที่มีลักษณะเหมือนป่าทึบ (Jungle) ให้กลายเป็นสวนสัตว์ (Zoo) ผ่านการสถาปนาองค์การระหว่างประเทศเพื่อควบคุมดูแลและค้ำประกันความมั่นคงให้กับรัฐทั้งหลายในระบบระหว่างประเทศ⁷ อย่างไรก็ตาม องค์การสันนิบาตชาติก็มิได้เป็นองค์การระหว่างประเทศซึ่งมีความเข้มแข็ง ประกอบกับสหรัฐฯ แม้จะเป็นประเทศซึ่งมีส่วนสำคัญในการผลักดันให้องค์การสันนิบาตชาติถือกำเนิดขึ้นกลับมิได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก เพราะสภาครองเกรสของสหรัฐฯ ไม่ยอมให้สัตยาบัน⁸ จึงทำให้สถานะและอำนาจขององค์การสันนิบาตชาติมีอยู่อย่างจำกัด และท้ายที่สุดแล้วองค์การสันนิบาตชาติก็ไม่สามารถป้องกันการเกิดขึ้นของสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เป็นผลสำเร็จ

ความล้มเหลวของแนวคิดเสรีนิยม เปิดโอกาสให้แนวคิดสังคมนิยม (Realism) อาทิ E. H. Carr⁹ และ Hans Morgenthau¹⁰ ได้วิพากษ์วิจารณ์ข้อเสนอแนวคิดเสรีนิยมว่าเป็นแนวคิดประเภทอุดมคตินิยม (Idealism) ซึ่งเข้าใจธรรมชาติของการเมืองระหว่างประเทศผิดพลาดและจำเป็นต้องรับผิดชอบต่อการเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2¹¹ นักคิดในสำนักสังคมนิยมเสนอว่าแท้จริงแล้ว

⁶ โปรดดู Robert Jackson and Georg Sorensen, Introduction to international relations, pp. 37-38.

⁷ Robert Jackson and Georg Sorensen, Introduction to international relations, p 38.

⁸ Ibid., p. 40.

⁹ E.H. Carr, The twenty years' crisis 1919-1939: an introduction to the study of international relations (Basingstoke: Palgrave, 2001).

¹⁰ โปรดดู Hans J. Morgenthau, Politics among nations: the struggle for power and peace (New York: Alfred A. Knopf, 1953).

¹¹ Scott Burchill and Andrew Linklater, 'Introduction', in Scott Burchill et al, eds., Theories of International Relations, p. 1.

พฤติกรรมของรัฐในการเมืองระหว่างประเทศคือภาพสะท้อนของความเห็นแก่ตัวและความกระหายในอำนาจของมนุษย์¹² ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อรัฐจำเป็นต้องปฏิสัมพันธ์กันภายใต้สภาวะอนาธิปไตย อันเนื่องมาจากการขาดรัฐบาลหรือองค์กรกลางอันมีอำนาจเหนือการตัดสินใจของรัฐอธิปไตย¹³ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การเมืองระหว่างประเทศวางอยู่บนพื้นฐานที่รัฐทั้งหลายต้องช่วยเหลือตัวเองเพื่อรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงปลอดภัยและผลประโยชน์ของตนเป็นสำคัญ ทั้งนี้หากพิจารณาว่าวิวาทะครั้งสำคัญของทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (Great Debate)¹⁴ ระหว่างแนวคิดเสรีนิยมและแนวคิดสังคมนิยมเกิดขึ้นจริงคงไม่ไกลเกินไปนักหากพิจารณาว่าแนวคิดสังคมนิยมได้รับชัยชนะเหนือเสรีนิยมอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ตลอดจนกลายเป็นแนวคิดอันทรงพลังที่ยึดกุมการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนับตั้งแต่ยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จวบจนปัจจุบันสมัย

อย่างไรก็ตาม พัฒนาการของทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้นมิได้หยุดนิ่ง หากแต่มีพลวัตรและการปรับตัวต่อปรากฏการณ์และสภาพแวดล้อมในสังคมการเมืองระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปได้อยู่เสมอ ดังพิจารณาได้จากความพยายามของนักรัฐศาสตร์ในสหรัฐอเมริกา ซึ่งนิยมแนวทางการแสวงหาความรู้แบบพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioralism) และอาศัยระเบียบวิธีวิจัยทางวิทยาศาสตร์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในช่วงยุค 1960¹⁵ เนกเช่นเดียวกับการพัฒนามรดกทางความคิดของสำนักคิดในสกุลสังคมนิยม ดังปรากฏให้เห็นจากข้อเสนอของ Kenneth N. Waltz ซึ่งเสนอให้พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเชิงโครงสร้างมากกว่าพิจารณาพฤติกรรมของรัฐ¹⁶ โดยการปรับปรุงและพัฒนาทฤษฎีสังคมนิยมของ Waltz

¹² Andrew Heywood, *Global Politics* (New York: Palgrave Macmillan, 2011), pp. 54-55.

¹³ Paul D'Anieri, *International Politics: Power and Purpose in Global Affairs* (Wadsworth: Cengage Learning, 2010), p. 30.

¹⁴ โปรดดูวิวาทะครั้งสำคัญของพัฒนาการทางทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศใน Oliver Daddow, *International Relations Theory*, p9. 56-57.

¹⁵ Scott Burchill and Andrew Linklater, 'Introduction', in Scott Burchill et al, eds., p. 2.

¹⁶ โปรดดู Kenneth N. Waltz, *Theory of international politics* (London: Addison-Wesley Publishing Company, 1979)

ต่อมาได้รับการขนานนามว่าเป็นทฤษฎีสัจนิยมใหม่ (Neo-realism) หรือ สัจนิยมเชิงโครงสร้าง (Structural Realism) การปรับปรุงข้อบกพร่องและเติมเต็มช่องว่างของทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยังปรากฏให้เห็นในสำนักคิดเสรีนิยม ซึ่งหันกลับมาพิจารณาปรากฏการณ์ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศบนพื้นฐานของความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น¹⁷ ดังพิจารณาได้จากถือกำเนิดขึ้นของทฤษฎีเสรีนิยมใหม่ (Neo-liberalism) ซึ่งชี้ว่าโลกในสภาวะปัจจุบันเป็นสภาวะของการพึ่งพากันอย่างสลับซับซ้อน (Complex Interdependence) ประกอบกับช่องทางของการติดต่อสื่อสารและบทบาทของตัวแสดงในการเมืองระหว่างประเทศนั้นมีความหลากหลายและมิได้จำกัดอยู่แต่เพียงบทบาทของรัฐดังข้อเสนอของทฤษฎีสัจนิยมอีกต่อไป¹⁸

ทั้งนี้อาจพิจารณาได้ว่า ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในศตวรรษที่ 21 นั้นสะท้อนการดำรงอยู่ของทฤษฎีที่มีความแตกต่างหลากหลายอย่างแท้จริง¹⁹ กล่าวคือ แม้ทฤษฎีกระแสหลักจะยังคงมีพลังและยึดกุมกระบวนการแสวงหาความรู้ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แต่ทว่าพื้นที่และโอกาสของทฤษฎีกระแสรองอันหมายรวมถึงทฤษฎีในกลุ่มหลังปฏิฐานนิยม (Post-positivism) ก็ยังเป็นแนวทางหนึ่งซึ่งสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเช่นเดียวกัน²⁰ นอกจากนี้แม้การสิ้นสุดของสงครามเย็นจะส่งผลกระทบโดยตรงต่อการดำรงอยู่ของทฤษฎีทฤษฎีมาร์กซิสม์ (Marxism) โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังจากข้อเสนอเรื่องการสิ้นสุดของความขัดแย้งทางอุดมการณ์หรือการสิ้นสุดของประวัติศาสตร์ (The End of History)²¹ ซึ่งสะท้อนทัศนะต่อการมองโลกในยุคหลังสงครามเย็นว่ามีความสามารถแสวงหา

¹⁷ Oliver Daddow, *International Relations Theory*, p. 73.

¹⁸ Robert O. Keohane and Joseph S. Nye, *Power and Interdependence: World Politics in Transition* (Boston: Little, Brown and Company, 1977)

¹⁹ Martin Griffiths, 'Worldviews and IR Theory: Conquest or coexistence?', in Martin Griffiths, eds., *International Relations Theory for the Twenty-First Century: An Introduction* (London: Routledge, 2007), p. 9.

²⁰ Oliver Daddow, *International Relations Theory*, p. 57.

²¹ Francis Fukuyama, *The end of history and the last man* (New York: The Free Press, 1992)

ทางเลือกอื่นใดนอกเหนือจากการตกอยู่ภายใต้ตรรกะของสังคมนิยมแบบทุน (Capitalist Realism)²² อย่างไรก็ดี ในสภาพความเป็นจริง โลกความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมิได้ดำเนินมาถึงจุดสิ้นสุด หากแต่ยังปรากฏให้เห็นถึงความขัดแย้งและประเด็นปัญหาความมั่นคงในรูปแบบใหม่ซึ่งมิได้มีถูกจำกัดอยู่แต่เพียงความมั่นคงทางทหารอีกต่อไป²³ มีพักต้องพิจารณาผลกระทบของปัญหาต่อตัวแสดงในระดับต่าง ๆ²⁴ จึงทำให้การศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในยุคปัจจุบันเป็นดังที่ Martin Griffiths ซึ่งว่ามีลักษณะของความแตกต่างหลากหลายและสะท้อนสภาวะพหุนิยมทางทฤษฎีอย่างแท้จริง²⁵

บทความชิ้นนี้มีเจตนาที่จะประยุกต์ข้อเสนอของ Antonio Gramsci ตลอดจนแนวคิดของสำนักนีโอกรัมเซียน (Neo-Gramscianism) เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยแม้เป็นที่ประจักษ์ว่าตำแหน่งแห่งที่ของแนวคิดนีโอกรัมเซียนมิได้อยู่ในความสนใจหลักของผู้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตามแนวคิดนีโอกรัมเซียนซึ่งมีรากฐานทางความคิดจากข้อเสนอเรื่องการครองอำนาจนำ (Hegemony) ของ Gramsci ก็มีพลังในการอธิบายสภาพการเมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการทำความเข้าใจการขยายอิทธิพลในระดับระหว่างประเทศของมหาอำนาจได้เป็นอย่างดี บทความนี้จะแบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 ส่วนสำคัญ ได้แก่ 1. นีโอกรัมเซียน: สารัตถะและข้อถกเถียงทางทฤษฎี 2. กระแสธารและพัฒนาการทางความคิดของ Antonio Gramsci 3. โครงสร้างทางสังคม : โครงสร้างส่วนล่างและโครงสร้างส่วนบน 4. ประชาสังคมและกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ในทัศนะของ Gramsci และ 5. นีโอกรัมเซียนและการประยุกต์ใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

²² Mark Fisher, *Capitalist Realism: Is There no Alternative* (Winchester: O Books, 2009)

²³ Richard Wyn Jones, 'Travel Without Maps: Thinking About Security After the Cold War,' in Jane M. Davis, ed., *Security Issues in the Post-Cold War*, (Basingstoke: Macmillan Press, 1996), pp. 196-219.

²⁴ โปรดดู Barry Buzan, *People, state, and fear : the national security problem in international relations* (Sussex : Wheatsheaf Books, 1983)

²⁵ Martin Griffiths, 'Worldviews and IR Theory: Conquest or coexistence?'

นีโอกรัมเชียน : สารัตถะและข้อถกเถียงทางทฤษฎี

แนวคิดนีโอกรัมเชียนเป็นแนวคิดที่ถูกพัฒนาโดย Robert Cox ซึ่งได้รับอิทธิพลทางความคิดเรื่องการครองอำนาจนำจากงานเขียนเรื่อง The Prison Notebooks ของ Antonio Gramsci (1891-1937) นักมาร์กซิสต์ชาวอิตาลี ซึ่งชี้ให้เห็นความบกพร่องของฝ่ายซ้ายและชนชั้นกรรมาชีพในอิตาลีซึ่งไม่สามารถปฏิบัติโค่นล้มชนชั้นนายทุน (Bourgeois) ได้ดังความสำเร็จของการปฏิวัติรัสเซียในปี ค.ศ.1917²⁶ โดย Gramsci เชื่อว่าชนชั้นนายทุนในอิตาลีสามารถสร้างความรู้สึกร่วม (Common Sense) และครอบงำความรู้สึกนึกคิดของชนชั้นใต้ปกครอง (Subordinate class) ได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด²⁷ โดยความสำเร็จดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นผ่านการใช้กำลังบังคับ (Coercion) หากแต่ผ่านกระบวนการสร้างความยินยอมพร้อมใจ (Consent)²⁸

แม้งานของ Gramsci จะมีได้กล่าวถึงการประยุกต์ใช้แนวคิดของเขากับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างชัดเจน²⁹ แต่ทั้งนี้ปฏิเสธได้ยากว่ามรดกทางความคิดของ Gramsci มีความสำคัญยิ่งต่อการศึกษาทฤษฎีการเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ตลอดจนเศรษฐศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศ³⁰ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดเรื่องการครองอำนาจนำซึ่งสามารถฉายภาพสภาวะการครองอำนาจทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและอุดมการณ์ได้อย่างครบถ้วน³¹ คำถามสำคัญซึ่งควรหยิบยกขึ้น

²⁶ Chris Brown and Kirsten Ainley, *Understanding International Relations* (New York: Palgrave Macmillan, 2005), p. 89.

²⁷ Antonio Gramsci, *Selections from the Prison Notebooks*. ed. and trans. Hoare, Q and Nowell Smith, G. (London: Lawrence and Wishart, 1971), p. 350.

²⁸ Theodore H. Cohn, *Global Political Economy* (New York: Pearson Education, 2008), pp. 107-109.

²⁹ Robert Cox, 'Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method', *Millennium* Vol.12 (2), 1983, p. 49.

³⁰ William I Robinson, 'Gramsci and Globalisation: From Nation- State to Transnational Hegemony', In Andreas Bieler and Adam David Morton, eds., *Images of Gramsci: Connections and contentions in political theory and international relations* (New York: Routledge, 2006)

³¹ Robert O'Brien and Marc Williams, *Global Political Economy Evolution and Dynamics* (New York: Palgrave Macmillan, 2004), p. 31.

พิจารณาก่อนการประยุกต์ใช้แนวคิดกรัสม์เขียนหรือนีโอกรัสม์เขียน³² เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศคือ ความเหมาะสมในการประยุกต์ใช้แนวคิดซึ่งถูกสร้างขึ้นเพื่ออธิบายสังคมการเมืองอิตาลีในช่วงชีวิตของ Gramsci เข้ากับบริบททางสังคมของโลกในยุคปัจจุบัน กล่าวคือ ทั้งแนวคิดกรัสม์เขียนและนีโอกรัสม์เขียนมีความยืดหยุ่นต่อการประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ปัจจุบันมากนักน้อยเพียงใด Robert Cox ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับ การสร้างและประยุกต์ใช้ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ว่า “ทฤษฎีมักดำรงอยู่สำหรับบุคคลหรือเพื่อ[รองรับ]วัตถุประสงค์หนึ่ง ๆ เป็นสำคัญ”³³ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ทฤษฎีทั้งหลายล้วนผูกโยงอยู่กับบริบททางสังคมซึ่งไม่สามารถที่จะพัฒนาไปสู่อภิมหาทฤษฎี (Grand Theory) ซึ่งมีความเป็นสากลโดยมิต้องคำนึงถึงความแตกต่างในมิติของเวลาและพื้นที่ (Time and Space) ทั้งนี้แม้จะปรากฏให้เห็นถึงความพยายามของนักสังคมศาสตร์ อาทิ August Comte (1798 - 1875) ซึ่งให้ความสำคัญกับวิธีการแสวงหาความรู้แบบปฏิฐานนิยม (Positivism)³⁴ ผ่านการหยิบยืมเครื่องมือ ตลอดจนระเบียบวิธีวิจัยทางวิทยาศาสตร์เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม

อย่างไรก็ตามข้อจำกัดประการสำคัญของวิธีการแสวงหาความรู้แบบปฏิฐานนิยม คือการอธิบายปรากฏการณ์อันเกี่ยวเนื่องกับพฤติกรรมมนุษย์มิสามารถอาศัยข้อมูลในเชิงประจักษ์หรือระเบียบวิธีวิจัยทางวิทยาศาสตร์โดยคาดหวังที่จะได้รับคำตอบที่ถูกต้องแม่นยำเสมอไป Thomas Kuhn ชี้ว่าทฤษฎีทางสังคมศาสตร์นั้นมีลักษณะที่ยังไม่มีความเป็นสากลหรือสามารถปรับใช้ทฤษฎีซึ่งสามารถอธิบายสภาพทางสังคมได้ในบริบทหนึ่งกับสังคมในอีก

³² แม้แนวคิดกรัสม์เขียนและนีโอกรัสม์เขียนล้วนแม้จะมีชื่อเรียกแตกต่างกัน ทั้งนี้อาจพิจารณาได้ว่าข้อเสนอหลักของแนวคิดทั้งสองนั้นมิได้มีความแตกต่างกันทางนัยสำคัญ แต่แนวคิดนีโอกรัสม์เขียนนั้นเป็นแนวคิดซึ่งถูกพัฒนาเพื่อใช้อธิบายปรากฏการณ์ในการเมืองระหว่างประเทศเป็นสำคัญ ทั้งนี้แนวคิดกรัสม์เขียนและนีโอกรัสม์เขียนนั้นมิมีมติในการศึกษาที่กว้างขวาง อาทิแนวคิดเรื่องปัญญาชนกับการปฏิวัติ

³³ Robert Cox, 'Social forces, states, and world orders: beyond international relations theory', In Robert Cox and T.J. Sinclair, eds., *Approaches to World Order* (Cambridge: Cambridge University Press, 1981), p. 128.

³⁴ สุภากร จันทวานิช, *ทฤษฎีสังคมวิทยา* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553) หน้า 36.

บริบทหนึ่งได้เสมอไป³⁵ ทั้งนี้ข้อเสนอของ Kuhn สอดคล้องกับข้อเสนอของ Kenneth Waltz ซึ่งเชื่อว่าผู้ศึกษาไม่สามารถที่จะแสวงหาทฤษฎีซึ่งสามารถอธิบายปรากฏการณ์ทุกสิ่งอย่างได้³⁶ กล่าวคือทฤษฎีทางสังคมศาสตร์นั้นยังเป็นทฤษฎีในระดับกลาง (Middle-range Theory) และเป็นทฤษฎีซึ่งยังมีข้อจำกัด ตลอดจนสามารถถูกตรวจสอบและหักล้างได้เสมอ อย่างไรก็ตามทฤษฎีก็มีประโยชน์สำคัญในฐานะเครื่องมือซึ่งช่วยลดความสับสนซับซ้อนของปรากฏการณ์ทางสังคม (Simplifying Device) ตลอดจนช่วยแยกแยะข้อเท็จจริงจำนวนมหาศาลว่าประเด็นใดมีความสำคัญหรือไม่สำคัญต่อการศึกษาค้นคว้า³⁷

ในการทำความเข้าใจแนวคิดนีโอกรัมเซียน เลียงมิได้ที่จะวิเคราะห์แนวคิดหลักของ Gramsci ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาแนวคิดของ Gramsci เพื่อใช้อธิบายปรากฏการณ์ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทั้งนี้ในส่วนถัดไปของบทความจะกล่าวถึงแนวคิดเรื่องโครงสร้างส่วนบน การครองอำนาจนำ การใช้กำลังบังคับ การสร้างความยินยอมพร้อมใจ กลุ่มประชาสังคม ตลอดจนการสร้างกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ ซึ่งถือเป็นความสำเร็จสูงสุดในทัศนะของ Gramsci เพื่อสร้างสภาวะของการครองอำนาจนำได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด

กระแสนำและการพัฒนาทางความคิดของ Antonio Gramsci

Cox ซึ่งว่ากระแสนำทางความคิดที่มีผลต่อการพัฒนามโนทัศน์เรื่องการครองอำนาจนำของ Gramsci ได้แก่ความสำเร็จของปฏิวัติของพรรค Bolchevik ในรัสเซียและการต่อยอดความคิดเรื่องส่วนผสมทางอำนาจของ Machiavelli³⁸ ในประเด็นแรก Gramsci พิจารณาความสำเร็จของการปฏิวัติรัสเซีย

³⁵ อ้างแล้ว, หน้า 2

³⁶ Oliver Daddow, *International Relations Theory*, p. 17.

³⁷ John Baylis, Steve Smith, and Patricia Owens, 'Introduction', In John Baylis, Steve Smith, and Patricia Owens, eds., *The Globalization of World Politics*, 5th Edition (Oxford: Oxford University Press, 2008), p. 4

³⁸ Robert Cox, 'Social forces, states, and world orders: beyond international relations theory', p. 52.

ของพรรค Bolchevik ภายใต้ Lenin ว่ามีเหตุสำคัญจากความอ่อนแอของกลุ่มประชาสังคม (Civil Society) ภายในรัสเซีย จึงทำให้ชนชั้นแรงงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มหัวก้าวหน้า (Vanguard) สามารถทำการปฏิวัติได้โดยปราศจากแรงต้านทาน ทั้งนี้ปรากฏการณ์ดังกล่าวไม่เกิดขึ้นในบริบทของสังคมนายทุน (Bourgeoisie) หรือชนชั้นปกครองในโลกตะวันตกซึ่งมีการพัฒนาและมีการก่อตัวขึ้นอย่างเข้มแข็ง ดังนั้นการทำสงครามขับเคื้อนหรือการใช้อำนาจบังคับจึงเป็นสิ่งที่ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะไม่สามารถยึดกุมภาคประชาสังคมในสังคมได้

กล่าวอีกนัยหนึ่งคือการใช้อำนาจกำลังบังคับโดยปราศจากการสร้างกระบวนการยินยอมพร้อมใจนั้นมิสามารถเปลี่ยนแปลงสังคมซึ่งถูกยึดกุมโดยกลุ่มชนชั้นปกครอง³⁹ นอกเหนือจากความสำเร็จของการปฏิวัติ Bolchevik Gramsci ยังได้รับอิทธิพลทางความคิดจากงานเรื่องเจ้าผู้ครองนคร (The Prince) ของ Machiavelli ซึ่งชี้ว่าผู้ปกครองควรมีคุณสมบัติเหมือนเซ้นทอร์ (Centaur) กล่าวคือมีส่วนผสมของหมาป่าและราชสีห์⁴⁰ Gramsci หยิบยืมแนวคิดเรื่องส่วนผสมทางอำนาจของ Machiavelli เพื่อพัฒนานิทัศน์เรื่องการครองอำนาจนำโดยชี้ว่าผู้ปกครองจำต้องมีส่วนผสมระหว่างการสร้างความยินยอมพร้อมใจควบคู่กันไปกับการใช้กำลังบังคับ⁴¹

อิทธิพลเรื่องการทำสงครามและการปฏิวัติมีผลสำคัญยิ่งต่อแนวคิดของ Gramsci พิจารณาได้จากแนวคิดเรื่องการทำสงครามขับเคื้อน (War of Movement) และการทำสงครามช่วงชิงพื้นที่ทางความคิด (War on Position) โดยการทำสงครามขับเคื้อนอันประสบความสำเร็จปรากฏให้เห็นผ่านชัยชนะของกรรมาชีพหัวก้าวหน้าซึ่งสามารถยึดกุมกลไกอำนาจรัฐในรัสเซียอย่างไรก็ตามรูปแบบของการทำสงครามขับเคื้อนไม่สามารถใช้เพื่อโค่นล้มชนชั้นนายทุนในสังคมยุโรปได้⁴² Gramsci ใช้คำว่าสงคราม (War) เพื่อเปรียบเทียบกับปฏิวัติเปลี่ยนแปลงสังคมโดย Gramsci ชี้ว่ายุทธศาสตร์

³⁹ Ibid., p. 53.

⁴⁰ Niccolo Machiavelli, tr. by W.K. Marriott. The Prince (London: Dent, 1925), pp. 100-113

⁴¹ Robert Cox, 'Social forces, states, and world orders: beyond international relations theory', p. 52.

⁴² Ibid., pp. 52-53.

การทำสงครามขับเคี่ยวหรือการอาศัยการโจมตีแบบรวดเร็วแบบม้วนเดียวจบไม่สามารถนำมาซึ่งชัยชนะที่แท้จริงเพราะศัตรูนั้นอาจมีฐานอำนาจที่กว้างขวางและซับซ้อนเกินกว่าการใช้ยุทธวิธีดังกล่าว⁴³ ในทางตรงกันข้าม Gramsci ชี้ว่ายุทธวิธีที่มีประสิทธิภาพมากกว่าคือการมุ่งเอาชนะในแต่ละฐานที่มั่นเพื่อสะสมชัยชนะในแต่ละยุทธภูมิผ่านการใช้ยุทธศาสตร์แบบยึดเยื้อซึ่งกระทำผ่านมิติทางการเมืองและวัฒนธรรม⁴⁴ มุมมองต่อสงครามข้างต้นมีผลต่อการพัฒนาความคิดเรื่องการทำสงครามช่วงชิงพื้นที่ทางความคิดซึ่งจะประสบความสำเร็จได้ผ่านกระบวนการสร้างความยินยอมพร้อมใจนั่นเอง

โครงสร้างทางสังคม : โครงสร้างส่วนล่างและโครงสร้างส่วนบน

การทำความเข้าใจโน้ตส์เรื่องการครองอำนาจของ Gramsci เลี่ยงมิได้ที่พิเคราะห์พื้นฐานหรือชนบททางความคิดแบบมาร์กซิสต์เรื่องโครงสร้างทางสังคม (Social Structure) ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นโครงสร้างส่วนบน (Superstructure) และโครงสร้างส่วนล่าง (Base/Sub-structure) โดยนักมาร์กซิสต์ดั้งเดิม (Classical Marxist) ล้วนให้ความสำคัญกับโครงสร้างส่วนล่าง⁴⁵ อันได้แก่ วิธีการผลิต (Mode of Production) ซึ่งประกอบด้วย พลังในการผลิต (Productive Force) และความสัมพันธ์ในการผลิต (Relation of Production) เป็นสำคัญ โดยพลังในการผลิตและความสัมพันธ์ในการผลิตนั้น มักมีความขัดแย้งกันปรากฏให้เห็นในรูปแบบของการต่อสู้ทางชนชั้น

⁴³ สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, 'กริมซ์กับการต่อสู้ของนปช.และ 20(+5) ศพถือเป็นราคาที่แพงเกินไปแล้ว', มติชนออนไลน์, at <http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1271769734&gpid=01&catid=no> (searched date: 3 January 2013).

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ มาร์กซิสต์กลุ่มที่ให้ความสำคัญกับโครงสร้างส่วนล่างนี้เชื่อในหลักเศรษฐกิจกำหนด (Economic Determinism) โดยมองว่าปัจจัยการผลิตทั้งหลายเป็นอิสระจากปัจจัยอื่นๆ แม้แต่เจตจำนงของมนุษย์ และเป็นตัวที่กำหนดพัฒนาการและทิศทางของสังคมที่แท้จริง กล่าวคือหากต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมหรือจะปกครองชนชั้นอื่นได้ต้องสามารถยึดครองโครงสร้างส่วนล่างให้สำเร็จ (โปรดดู สุภากร จันทวานิช, ทฤษฎีสังคมวิทยา (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553) หน้า 83.)

(Class Struggles) ทั้งนี้อาจพิจารณาได้ว่าโครงสร้างส่วนล่างนั้นให้ความสำคัญกับปัจจัยทางเศรษฐกิจในการเปลี่ยนแปลงสังคม

ในทางตรงกันข้าม Gramsci แย้งว่าโครงสร้างส่วนบนอันได้แก่ ระบบกฎหมาย ความเชื่อ ศีลธรรม ปรัชญา การศึกษาและสถาบันทางการเมืองล้วนมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมได้เช่นกันเดียวกับโครงสร้างส่วนล่าง กล่าวคือในการให้ความสำคัญกับปัจจัยทางเศรษฐกิจในโครงสร้างส่วนล่างนั้นยังไม่เพียงพอ หากแต่จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับปัจจัยทางการเมืองและอุดมการณ์ควบคู่กันไป⁴⁶ Gramsci ชี้ว่าในโครงสร้างส่วนบนประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญได้แก่ สังคมการเมือง (Political Society) และประชาสังคม (Civil Society) โดยภายในสังคมการเมืองจะปรากฏให้เห็นการดำรงอยู่ของรัฐและกลไกการสืบทอดการครองอำนาจโดยชนชั้นปกครองผ่านการใช้กฎหมายและการใช้กำลังบังคับ (Coercion) ในขณะที่ภาคประชาสังคมจะรักษาสถานะการครองอำนาจผ่านการสร้างความยินยอมพร้อมใจ (Consent) ให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน โดยที่ประชาชนไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นการบังคับ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือกระบวนการในสร้างความยินยอมพร้อมใจโดยธรรมชาติ (Spontaneously Consensus) โดยปราศจากซึ่งการใช้กำลัง⁴⁷

ประชาสังคมและกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ในทัศนะของ Gramsci

ประชาสังคมในทัศนะของ Gramsci คือองค์กรที่อยู่นอกเหนืออำนาจรัฐ⁴⁸ อาทิ สถาบันครอบครัว ศาสนาและสื่อมวลชนซึ่งทำหน้าที่รักษาและสนับสนุนการดำรงอยู่ของชุดคุณค่าและอุดมการณ์ของชนชั้นปกครองผ่านการอบรมกล่อมเกลา การกำหนดระเบียบแบบแผนตลอดจนพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมให้เป็นที่พึงประสงค์ เห็นสิ่งอื่นใด Gramsci ให้ความสำคัญกับภาคประชาสังคมในฐานะเป็นสถาบันซึ่งทำหน้าที่สถาปนากลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์

⁴⁶ Theodore H. Cohn, *Global Political Economy*, p. 107.

⁴⁷ โปรตดู วัชรพล พุทธรักษา. 'นีโอกรัมเซียน (Neo-Gramscianism): ข้อควรพิจารณาในฐานะทฤษฎีการเมืองระหว่างประเทศ',

⁴⁸ อ่างแล้ว, หน้า 74.

(Historic Bloc/Blocco Storico)⁴⁹ ซึ่งจะพัฒนาไปสู่การครองอำนาจนำซึ่งปรากฏให้เห็น ณ ช่วงหนึ่งทางประวัติศาสตร์เมื่อชนชั้นปกครองสามารถสถาปนา กลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ผ่านการผนวกพื้นที่ในโครงสร้างส่วนบนและโครงสร้างส่วนล่างเข้าด้วยกัน⁵⁰ กล่าวคือเป็นความสำเร็จของการยึดกุมอำนาจทางเศรษฐกิจจากโครงสร้างส่วนล่างและอำนาจเชิงอุดมการณ์จากโครงสร้างส่วนบนได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดนั่นเอง

Cox ตั้งข้อสังเกตสำคัญเกี่ยวกับการต่อสู้เพื่อช่วงชิงอำนาจของชนชั้นได้ปกครองว่าจำเป็นต้องยึดกุมภาคประชาสังคมให้ได้เสียก่อนเป็นอันดับแรก อย่างไรก็ตามสิ่งสำคัญของการโจมตีหรือยึดกุมอำนาจรัฐคือระยะเวลาและความพร้อมโดยหากตัดสินใจโจมตีก่อนเวลาอันพึงสมควร (Premature Attack) จะยิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความอ่อนแอ ตลอดจนจนเป็นการเอื้อโอกาสให้กลุ่มชนชั้นปกครองปรับตัวและเข้าสืบทอดการครองอำนาจในภาคประชาสังคมต่อไป⁵¹

Gramsci เชื่อว่าชนชั้นปกครองจะไม่สามารถครองอำนาจนำได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดหากปกครองโดยอาศัยการใช้กำลังบังคับ เพราะอำนาจของชนชั้นปกครองไม่สามารถแพร่กระจายไปยังทุกภาคส่วนของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ⁵² สภาวะการณ์ข้างต้นสามารถถูกโค่นล้ม (Overthrown) ผ่านการใช้กำลังเช่นเดียวกัน Gramsci เสนอว่าเพื่อจะได้มาซึ่งการครองอำนาจนำชนชั้นปกครองจำเป็นต้องสร้างกระบวนการยินยอมพร้อมใจจากชนชั้นได้ปกครอง (Subordinate Class)⁵³ ทั้งนี้การจะสร้างความเห็นพ้องต้องกัน (Consensus) ให้เกิดขึ้นชนชั้นปกครองจำเป็นต้องยินยอมให้ชนชั้นได้ปกครองได้รับสิทธิบางประการ อาทิ สวัสดิการทางสังคม ทั้งเพื่อรักษาสถานะของตนควบคู่กันไปกับการรักษาฐานเสียงสนับสนุนจากชนชั้นได้ปกครองต่อไป Gramsci เชื่อต่อไปว่าหากรัฐหรือผู้ปกครองต้องการครองอำนาจนำในสังคมได้อย่างเบ็ดเสร็จ

⁴⁹ Robert Cox, 'Social forces, states, and world orders: beyond international relations theory', p. 55-58.

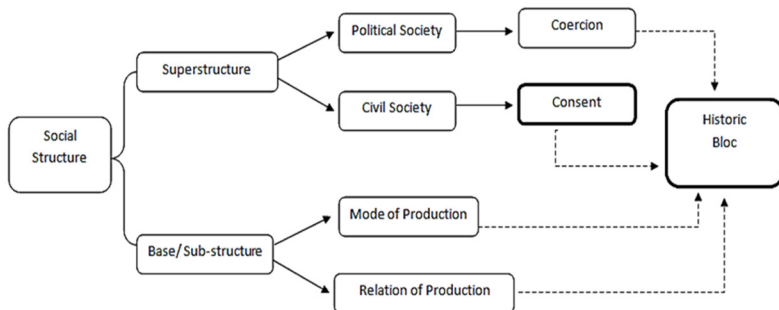
⁵⁰ Antonio Gramsci, Selections from the Prison Notebooks, p. 366, 377.

⁵¹ Robert Cox, 'Social forces, states, and world orders: beyond international relations theory', p. 53.

⁵² Theodore H. Cohn, Global Political Economy, p. 107.

⁵³ Ibid., p. 107.

เด็ดขาด (Absolute Domination) มีความจำเป็นที่จะต้องยึดอำนาจโครงสร้างส่วนบนและโครงสร้างส่วนล่างให้ได้ทั้งสองส่วน ผ่านการสถาปนาของกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์⁵⁴ เพื่อสร้างหรือแปรสภาพ(Transform/Trasformismo) ความคิดเห็นตลอดจนโลกทัศน์ของกลุ่มต่างๆ ในสังคมซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายให้เป็นเอกภาพ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ได้ปกครองถูกครอบงำทางความคิดอย่างสมบูรณ์ (โปรดดูแผนภาพที่ 1)

แผนภาพที่ 1 โดยผู้เขียน: โครงสร้างทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของกลุ่มต่างๆ เพื่อสร้างกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์

Gramsci ในโลกความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

“Every relationship of ‘hegemony’ is necessarily an educational relationship and occurs not only within a nation, between forces of which the complexes of national and continental civilizations.”⁵⁵

การประยุกต์ใช้แนวคิดของ Gramsci เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นความพยายามของนักคิดสำนักนีโอกรัมเขียน

⁵⁴ Robert Cox, ‘Social forces, states, and world orders: beyond international relations theory’, pp. 55-58.

⁵⁵ Antonio Gramsci, Selections from the Prison Notebooks, p. 350.

อาทิ Robert Cox, Stephen Gill, William Robinson, Adam David Morton และ Andreas Bieler ซึ่งเล็งเห็นคุณสมบัติของความคิดของ Gramsci โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดเรื่องการครองอำนาจนำ (Hegemony)⁵⁶ ว่าสามารถอธิบายโครงสร้างทางอำนาจในระดับระหว่างประเทศ ตลอดจนรูปแบบของระบบโลกใหม่ภายใต้รัฐมหาอำนาจซึ่งประสบความสำเร็จในการครองอำนาจนำในระดับโลก ซึ่งจำต้องครองอำนาจทั้งในมิติทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมไปพร้อมๆกัน⁵⁷

Cox ชี้ว่า แม้ในงานของ Gramsci จะมีได้ให้อรรถาธิบายเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้แนวคิดของเขาเพื่ออธิบายการเมืองระหว่างประเทศอย่างชัดเจน⁵⁸ แต่ทั้งนี้หากพิจารณาจากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า Gramsci

⁵⁶ Robinson ได้พิจารณาความหมายของคำว่า Hegemony โดยแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบหลัก ได้แก่ 1.) การพิจารณา Hegemony ในฐานะการครอบงำระหว่างประเทศ กล่าวคือการพิจารณาสถานะความเป็นเจ้าของประเทศหนึ่งในสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศตามทัศนะของสำนักสังคมนิยม โดยสถานะของการครองความเป็นเจ้าปรากฏให้เห็นในช่วงสงครามเย็นซึ่งสหภาพโซเวียตสามารถขยายอิทธิพลของตนเหนือกลุ่มประเทศยุโรปตะวันออก ในขณะที่สหรัฐสามารถครองความเป็นเจ้าในฐานะหัวขบวนของโลกทุน 2.) การพิจารณา Hegemony ในฐานะ State Hegemony ซึ่งให้ความสำคัญกับการครองอำนาจนำของรัฐในระดับระหว่างประเทศ ซึ่งประกอบด้วยรัฐชายขอบและรัฐศูนย์กลางซึ่งเป็นผู้ชักตวงผลประโยชน์จากระบบดังกล่าว 3.) การพิจารณา Hegemony ในฐานะการครอบงำเชิงอุดมการณ์ แนวทางการนิยาม Hegemony ในรูปแบบนี้มีความสอดคล้องกับข้อเสนอของ Gramsci ซึ่งชี้ว่า Hegemony ปกครองผ่านการสร้างความยินยอมพร้อมใจ ประกอบกับการใช้ปัจจัยทางวัฒนธรรมและกลุ่มปัญญาชนชั้นนำ 4.) การพิจารณา Hegemony ในฐานะการแสดงความเป็นผู้นำภายในกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ (Historic Bloc) ซึ่งเป็นการผสมผสานรูปแบบการครองอำนาจของรัฐในระบบโลกเข้ากับการสร้างกระบวนการยินยอมพร้อมใจและการเป็นผู้นำในเชิงอุดมการณ์ ในการพิจารณาการครองอำนาจนำในรูปแบบนี้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของสหรัฐหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สามารถยึดกุมเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างประเทศได้เป็นผลสำเร็จ ซึ่งมุมมองในรูปแบบที่ 4 นี้ถือเป็นมุมมองหลักของสกุลความคิดนีโอกรัมเซียนและเป็นนิยามซึ่งผู้เขียนเลือกใช้เพื่ออธิบายสถานะการครองอำนาจนำในการเมืองระหว่างประเทศ โปรดดู William I Robinson, 'Gramsci and Globalisation: From Nation- State to Transnational Hegemony', In Andreas Bieler and Adam David Morton, eds., Images of Gramsci: Connections and contentions in political theory and international relations (New York: Routledge, 2006).

⁵⁷ John Schwarzmantel, 'Introduction: Gramsci in his time and in ours'. In Mark McNally and John Schwarzmantel, eds., Gramsci and Global Politics Hegemony and resistance (London: Routledge, 2009), p. 6.

⁵⁸ Robert Cox, 'Social forces, states, and world orders: beyond international relations theory', p. 49.

ให้ความสำคัญต่อการครองอำนาจว่ามีได้เกิดขึ้นแต่ในระดับรัฐชาติ หากแต่มีความสลับซับซ้อนและปรากฏให้เห็นในระดับระหว่างประเทศเช่นกัน ดังนั้นการพัฒนาแนวคิดของ Gramsci สู่นีโอกรัมเซียนพิจารณาการครองอำนาจนำซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสถานะผู้นำของกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นการผสมผสานรูปแบบการครองอำนาจของรัฐในระบบโลกเข้ากับการสร้างกระบวนการยินยอมพร้อมใจและการเป็นผู้นำในเชิงอุดมการณ์⁵⁹

แนวคิดนีโอกรัมเซียนชี้ว่าในการพิจารณาการครองอำนาจนำมีความยึดติดอยู่กับการพิจารณาเฉพาะระดับรัฐชาติ หากแต่จำเป็นต้องวิเคราะห์การครองอำนาจนำในระดับสังคมการเมืองระหว่างประเทศซึ่งสะท้อนให้เห็นผ่านกลุ่มทางสังคม ตลอดจนสถาบันและองค์การระหว่างประเทศ⁶⁰ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือแนวคิดนีโอกรัมเซียนต้องการก้าวข้ามข้อจำกัดเรื่องการครองอำนาจนำซึ่งยังยึดติดอยู่กับการพิจารณารัฐชาติเป็นศูนย์กลาง (Nation-State Centrism) โดยเสนอว่าควรพัฒนาแนวคิดของ Gramsci เพื่ออธิบายพลังทางสังคมซึ่งมีลักษณะข้ามชาติ (Transnational) มากยิ่งขึ้นด้วยเหตุเพราะรัฐมหาอำนาจซึ่งประสบความสำเร็จในการครองอำนาจนำในระดับประเทศเป็นที่เรียบร้อยแล้ว มักขยายอิทธิพลต่อไปในระดับระหว่างประเทศผ่านการสถาปนากฎเกณฑ์และระเบียบแบบแผนระหว่างประเทศให้สอดคล้องกับระเบียบแบบแผนของรัฐนั้นๆ⁶¹ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือการเชื่อมโยงกลุ่มพลังทางสังคมต่างๆในระดับเหนือรัฐ ควบคู่กันไปกับการพัฒนากลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ใหม่ให้มีมิติการขับเคลื่อนในระดับนานาชาติผ่านกลไกเชิงสถาบันอันได้แก่องค์การระหว่างประเทศ⁶²

⁵⁹ William I Robinson, 'Gramsci and Globalisation: From Nation-State to Transnational Hegemony', p. 16.

⁶⁰ Ibid., p. 167.

⁶¹ Adam David Morton, 'Social forces in the struggle over hegemony: neo-gramscian perspectives in international political economy', Rethinking Marxism, Vol. 15 No.2, 2003.

⁶² วัชรพล พุทธิรักษา. 'นีโอกรัมเซียน (Neo-Gramscianism): ข้อควรพิจารณาในฐานะทฤษฎีการเมืองระหว่างประเทศ', วิชาษา, ปีที่ 3 ฉบับที่ 8 (1 ก.พ.-15 มี.ค.2553) หน้า 67-70.

ภายใต้สภาวะอนาธิปไตยของระบบระหว่างประเทศ อันปราศจากซึ่งรัฐบาลกลางในการควบคุมดูแลตลอดจนกำหนดกฎเกณฑ์และแบบแผนปฏิบัติระหว่างกัน รัฐซึ่งครองอำนาจนำจะอาศัยการรักษาสถานภาพทางอำนาจผ่านองค์การระหว่างประเทศ ซึ่งมีกลยุทธิ์และกลไกในการควบคุมสังคมระหว่างประเทศผ่านรัฐมหาอำนาจ⁶³ กล่าวอีกนัยหนึ่งองค์การระหว่างประเทศช่วยอำนวยความสะดวกการขยายอำนาจอริปไตยของรัฐให้สามารถก้าวข้ามขอบเขตของชาติสู่รูปแบบการบริหารจัดการในระดับโลก⁶⁴ โดยองค์การระหว่างประเทศในยุคปัจจุบัน อาทิ กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund) องค์การการค้าโลก (World Trade Organization) และธนาคารโลก (World Bank) ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงชัยชนะของแนวคิดเสรีนิยมใหม่ (Neo-Liberalism) ซึ่งทำหน้าที่เป็นเครือข่ายทางสถาบันในการกำหนดกฎเกณฑ์ของระบบการค้าระหว่างประเทศในยุคปัจจุบัน⁶⁵ นอกจากนี้ หากพิจารณาจากเอกประวัติศาสตร์ รัฐซึ่งก้าวขึ้นเป็นมหาอำนาจจำเป็นต้องสามารถรักษาระเบียบแบบแผนซึ่งเป็นคุณค่าสากล (Universal) อันมิได้เอื้อผลประโยชน์ต่อรัฐหนึ่งรัฐใด หากแต่ได้เป็นคุณค่าซึ่งเอื้อประโยชน์แก่สังคมการเมืองระหว่างประเทศโดยรวม⁶⁶

กล่าวอีกนัยหนึ่ง องค์การระหว่างประเทศซึ่งขับเคลื่อนภายใต้แนวคิดเสรีนิยมใหม่ถือเป็นกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ซึ่งถือกำเนิดขึ้นในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2⁶⁷ และถือเป็นส่วนต่อขยายของความพยายามในการสร้างเครือข่ายการครองอำนาจนำทางเศรษฐกิจในระดับระหว่างประเทศ ทั้งนี้เป็นที่ประจักษ์ว่าโลกในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สหรัฐกลายเป็นชาติซึ่งผงาดขึ้นมาคุมบังเหียนของระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมผ่านการสถาปนา

⁶³ Owen Worth, 'Beyond world order and transnational classes: the (re)application of Gramsci in global politics', In Mark McNally and John Schwarzmantel, eds., *Gramsci and Global Politics Hegemony and resistance* (London: Routledge, 2009), p. 21.

⁶⁴ Chris Brown and Kirsten Ainley, *Understanding International Relations*, p. 138.

⁶⁵ John Schwarzmantel, 'Introduction: Gramsci in his time and in ours', p. 7.

⁶⁶ Robert Cox, 'Social forces, states, and world orders: beyond international relations theory', p. 61.

⁶⁷ Robert Cox, 'Structural issues of global governance'. In Stephen Gill, eds., *Gramsci, Hegemony and International Relations* (Cambridge: Cambridge University Press, 1993), p. 265.

ระบบ Bretton Woods⁶⁸ ซึ่งถือเป็นระเบียบโลกทางเศรษฐกิจของสหรัฐที่ชัดเจนมากที่สุดรูปแบบหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจในปี 1970 ระเบียบเศรษฐกิจซึ่งขับเคลื่อนโดยสหรัฐถูกสั่นคลอนและทำลายจากการรวมกลุ่มของผู้ผลิตน้ำมันปิโตรเลียมรายใหญ่ของโลกในนาม OPEC จึงทำให้สหรัฐเสียมิได้ที่จะต้องพัฒนาและประกอบสร้างสถานะของการครองอำนาจใหม่ (Reconstruction of Hegemony) ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของบริบทระหว่างประเทศ⁶⁹

แนวคิดนีโอกรัมเซียนยังมีคุณูปการที่สำคัญยิ่งต่อการศึกษาเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ (International Political Economy) ซึ่งเป็นสาขาวิชาที่มุ่งศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐและตลาด⁷⁰ โดยอาจพิจารณาได้ว่าการศึกษาเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศช่วยเติมเต็มจุดอ่อนสำคัญของการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในห้วงยามแห่งสงครามเย็นซึ่งประเด็นปัญหาทางความมั่นคงถูกจัดลำดับว่าเป็นการศึกษาการเมืองระดับสูง (High Politics) ในขณะที่ประเด็นทางเศรษฐกิจกลับถูกเพิกเฉยและตกอยู่ภายใต้สถานะของการเมืองในระดับต่ำ (Low Politics) อย่างไรก็ดี ภายหลังจากยุคการผ่อนคลายความตึงเครียด (Détente) ระหว่างสหรัฐและสหภาพโซเวียต กอปรกับปัญหาวิกฤตน้ำมันในช่วงทศวรรษ 1970 ซึ่งสะท้อนความสำคัญของปัจจัยทางเศรษฐกิจอันสามารถที่จะส่งผลกระทบโดยตรงต่อปัจจัยทางการเมืองได้เช่นเดียวกัน มุมมองต่อการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลให้การศึกษาเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศถือกำเนิดขึ้น โดยหากประยุกต์ใช้แนวคิดนีโอกรัมเซียนเพื่อเป็นกรอบแนวคิดของการศึกษาปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ อาจพิจารณาได้ว่าการครองอำนาจในอาณาบริเวณของสังคมการเมืองระหว่างประเทศจำเป็นต้องสามารถยึดกุมมิติทางการเมือง

⁶⁸ Owen Worth, 'Beyond world order and transnational classes: the (re)application of Gramsci in global politics', p. 22.

⁶⁹ Robert Cox, 'Social forces, states, and world orders: beyond international relations theory', p. 60.

⁷⁰ Theodore H. Cohn, Global Political Economy, p. 3.

เศรษฐกิจและสังคมให้ได้พร้อมๆกัน⁷¹

กล่าวโดยสรุปแล้ว แม้บทความนี้จะพยายามพัฒนากรอบแนวคิดนี้ โอกรัมเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดเรื่องกลุ่มก้อนประวัติศาสตร์และการ ขยับขยายการครองอำนาจจากระดับรัฐสู่ระดับระหว่างประเทศว่าเป็นกรอบแนวคิดหนึ่งที่จะช่วยคลี่คลายปรากฏการณ์อันสลับซับซ้อนในการเมืองระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตาม บทความนี้ก็มีได้มุ่งหมายที่จะหักล้างคำอธิบายและคุณูปการของทฤษฎีกระแสหลักในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในทางตรงกันข้าม บทความนี้ต้องการเรียกร้องให้อ่าน “มองข้ามเส้นขอบฟ้าเดิม” และก้าวเดินสู่พรหมแดนแห่งความรู้ใหม่ซึ่งพร้อมเปิดรับการพัฒนาแนวคิดและทฤษฎีใหม่ๆอันเกิดขึ้นเพื่อรองรับปรากฏการณ์อันเป็นพลวัตรของโลกความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

⁷¹ Ibid., p. 171.

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- วัชรพล พุทธิรักษา. รัฐบาลที่กบฏกับความพยายามสร้างภาวะการ ครองอำนาจนำ
(วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549).
- _____. 'นีโอกรัมเซียน (Neo-Gramscianism): ข้อควรพิจารณา
ในฐานะทฤษฎีการเมืองระหว่างประเทศ', วิชาษา, ปีที่ 3 ฉบับที่ 8
(1 ก.พ.-15 มี.ค.2553)
- _____. 'นีโอกรัมเซียน (Neo-Gramscianism): ข้อควรพิจารณา
ในฐานะทฤษฎีการเมืองระหว่างประเทศ', วิชาษา, ปีที่ 3 ฉบับที่ 7
(16 ธ.ค.2552-31 ม.ค.2553)
- สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. 'กรัมซึ่กับการต่อสู้ของนปช.และ 20(+5) ศพถือเป็น
ราคาที่แพงเกินไปแล้ว', มติชนออนไลน์, at <http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1271769734&grpId=01&catid=no>
(searched date: 3 January 2013).
- สุภางค์ จันทวานิช. ทฤษฎีสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2553

ภาษาอังกฤษ

- Baylis, John, Smith, Steve and Owens, Patricia. 'Introduction', In John
Baylis, Steve Smith, and Patricia Owens, eds., The Globalization
of World Politics, 5th Edition. Oxford: Oxford University Press, 2008.
- Brown, Chris and Ainley, Kirsten. Understanding International Relations.
New York: Palgrave Macmillan, 2005.
- Burchill, Scott and Linklater, Andrew 'Introduction', in Scott Burchill et al,
eds., Theories of International Relations. New York: Palgrave
Macmillan, 2009.

- Buzan, Barry. People, state, and fear : the national security problem in international relations. Sussex: Wheatsheaf Books, 1983.
- Carr, E.H. The twenty years' crisis 1919-1939: an introduction to the study of international relations. Basingstoke: Palgrave, 2001.
- Cohn, Theodore H. Global Political Economy. New York: Pearson Education, 2008.
- Cox, Robert. 'Social forces, states, and world orders: beyond international relations theory', In Cox, Robert and Sinclair, T.J., eds., Approaches to World Order. Cambridge: Cambridge University Press, 1981.
- _____. 'Structural issues of global governance'. In Stephen Gill, eds., Gramsci, Hegemony and International Relations. Cambridge: Cambridge University Press, 1993.
- _____. 'Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method', Millennium Vol.12 (2), 1983.
- D'Anieri, Paul. International Politics: Power and Purpose in Global Affairs. Wadsworth: Cengage Learning, 2010.
- Daddow, Oliver International Relations Theory. London: SAGE Publication, 2009.
- Fisher, Mark. Capitalist Realism: Is There no Alternative. Winchester: O Books, 2009.
- Fukuyama, Francis. The end of history and the last man. New York: The Free Press, 1992
- Gramsci, Antonio. Selections from the Prison Notebooks. ed. and trans. Hoare, Q and Nowell Smith, G. London: Lawrence and Wishart, 1971.
- Griffiths, Martin. 'Worldviews and IR Theory: Conquest or coexistence? ', in Martin Griffiths, eds., International Relations Theory for the Twenty-First Century: An Introduction. London: Routledge, 2007.

- Heywood, Andrew. Global Politics. New York: Palgrave Macmillan, 2011
- Jackson, Robert and Sorensen, Georg. Introduction to international relations. Oxford: Oxford University Press, 1999.
- Jones, Richard Wyn. 'Travel Without Maps: Thinking About Security After the Cold War,' in Davis, Jane M., ed., Security Issues in the Post-Cold War. Basingstoke: Macmillan Press, 1996.
- Keohane, Robert O. and Nye, Joseph S. Power and Interdependence: World Politics in Transition. Boston: Little, Brown and Company, 1977.
- Machiavelli, Niccolo. tr. by Marriott, W.K. The Prince. London: Dent, 1925.
- Morgenthau, Hans J. Politics among nations: the struggle for power and peace. New York: Alfred A. Knopf, 1953.
- Morton, Adam David. 'Social forces in the struggle over hegemony: neo-gramscian perspectives in international political economy', Rethinking Marxism, Vol. 15 No.2, 2003.
- O'Brien, Robert and Williams, Marc. Global Political Economy Evolution and Dynamics. New York: Palgrave Macmillan, 2004.
- Robinson, William I 'Gramsci and Globalisation: From Nation- State to Transnational Hegemony', In Bieler, Andreas and Morton, Adam David, eds., Images of Gramsci: Connections and contentions in political theory and international relations. New York: Routledge, 2006.
- Schwarzmantel, John. 'Introduction: Gramsci in his time and in ours'. In McNally, Mark and Schwarzmantel, John., eds., Gramsci and Global Politics Hegemony and resistance. London: Routledge, 2009.
- Scott, Len. 'International history 1900-90', in John Baylis, Steve Smith, and Patricia Owens, eds., In John Baylis, Steve Smith, and Patricia Owens, eds., The Globalization of World Politics, 5th Edition. Oxford: Oxford University Press, 2011.

Waltz, Kenneth N. Theory of international politics. London: Addison-Wesley Publishing Company, 1979.

Worth, Owen. 'Beyond world order and transnational classes: the (re) application of Gramsci in global politics', In Mark McNally and John Schwarzmantel, eds., Gramsci and Global Politics Hegemony and resistance. London: Routledge, 2009.